מעלות המדות — ז; מעלת התפלה

בני, בואו וראו ואלמדכן מעלת התפלה. דעו בני כי מעלת התפלה מעלה יקרה בעיני הקדוש ברוך הוא שהרי התפלה נתקנה במקום קרבנות שכך אמרו חז"ל תפלות כנגד תמידין תקנום. כיצד, תפלת שחרית תקנו כנגד תמיד של שחר. ותפלת המנחה כנגד תמיד של בין הערבים. ותפלת ערבין כנגד אברים וסדרים שלא נתאכלו מבעוד יום שקרבין והולכין כל הלילה. וכל יום שיש בו קרבן מוסף יש בו תפלת המוספין. וכן הוא אומר קחו עמכם דברים וגו' ואמרו חז"ל באגדה מי משלם אותם הפרים שהיינו מקריבים לפניך שפתינו בתפלה שאנו מתפללין לפניך שאם לקרבנות אנו צריכין ולבנון אין די בער וחיתו אין די עולה לפי שחטאותינו מרובין לפיכך אין לנו לשלם במקום הקרבנות אלא תפלותינו שאנו מניבין בשפתותינו:

בני, בואו וראו כמה גדול כח התפלה שכל מי שהוא קורא קריאת שמע ומתפלל בכוונת הלב אין תפלתו חוזרת ריקם שכך אמרו חז"ל באגדה רצונך לידע כח התפלה שאם אינה עושה כולה עושה חציה מקין שעמד ורצח ונגזר בעונו בנע ונד וכיון שנתפלל ואמר גדול עוני מנשוא אמר להקדוש ברוך הוא וכי כל העולם אתה סובל ולעוני אי אתה סובל מיד נתבטל חצי הגזירה שנאמר וישב בארץ נוד. וכן מצינו בחזקיה שאמר לו ישעיה צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה. וכיון שנתפלל לפני המקום אמר לו ישעיה כה אמר ה' שמעתי את תפלתך וגו' ולא עוד אלא שהתפלה מקרעת גזר דין של אדם שכך אמרו חז"ל ד' דברים מקרעין גזר דין של אדם ואלו הן צדקה, צעקה, שינוי השם, ושינוי מעשה מרעה לטובה, ויש אומרים אף שינוי מקום. צדקה דכתיב וצדקה תציל ממות. צעקה דכתיב ויצעקו אל ה' וגו' ושינוי השם דכתיב ויאמר אלהים אבל שרי וגו' וכתיב וברכתי אותה. ושינוי מעשה דכתיב וירא אלהים את מעשיהם כי שבו וגו'. ויש אומרים אף שינוי מקום דכתיב ויאמר ה' אל אברם לך לך וגו' וכתיב ואעשך לגוי גדול. גדול כח התפלה שכל מי שזהיר בקריאת שמע ובתפלה שחרית וערבית הרי הן עומדין לו ליום הדין דתנא דבי אליהו עתיד הקדוש ברוך הוא לישב בבית המדרש שלו וצדיקי עולם יושבין לפניו ונושאין ונותנין במקרא במשנה במדרשות בהלכות ובאגדות ואומר על טמא טמא ועל טהור טהור על טמא במקומו כו' ואח"כ מביאין את הרשעים ודנין אותן בפניהם יש נידונין ל' יום ויש נידונין ששים יום ויש נידונין ג' חדשים ויש נידונין ו' חדשים כללו של דבר שנו רז"ל במשנה משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש ואחר י"ב חדש עומדין הצדיקים לפני מי שאמר והיה העולם ואומרים לפניו רבונו של עולם כשהיינו באותו עולם אלו בני אדם משכימים ומעריבין בבית הכנסת וקורין שמע ומתפללין ועושין שאר מצות והוא אמר להם אם כך עשו לכו ורפאו אותן. מיד הולכין הצדיקים ועומדין על עפרן של רשעים ומבקשין עליהן רחמים והקדוש ברוך הוא מעמידן מעל עפרן ועומדין על עפרן של רשעים ומבקשין עליהן רחמים והקדוש ברוך הוא מעמידן מעל עפרן ועומדין על רגליהם שנאמר (מלאכי ג, כא) ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם. שנאמר הקול קול יעקב ואמרו חז"ל קולו של יעקב שולט בבתי כנסיות והקדוש ברוך הוא משרה שכינתו ביניהן ויושב ושומע תפלותיהן כענין שנאמר ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. ואמרו חז"ל באגדה על כל קילוס וקילוס שישראל משבחין להקדוש ברוך הוא הוא משרה שכינתו ביניהן ויושב ושומע תפלותיהן כענין שנאמר ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. ואמרו חז"ל באגדה על כל קילוס וקילוס שישראל משבחין להקדוש ברוך הוא הוא משרה שכינתו ביניהן, מאי טעם, ואתה קדוש. ועוד אמרו באגדה מלאך הממונה על התפלה ממתין עד שיתפלל כנסת אחרונה שבישראל ונוטל כל התפלות ועושה אותן עטרה ונותן בראשו של מקום שנאמר ברכות לראש צדיק לראש צדיק של עולם. ואמרו חז"ל לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאלמלא לא הקדים אברהם תפלה לצרה בין בית אל ובין העי לא נשתיירו משונאיהן של ישראל שריד ופליט. ואמרו עוד באגדה לא תהא בוסר בשעת הריוח שלא להתפלל אמר הקדוש ברוך הוא כשם שאני זקוק להוריד לך גשמים וטללים לגדל צמחים לתחיית הבריות כך תהא זקוק להתפלל לפני ולברך אותי מעין מעשי. ולא תאמר אני בריוח מה אני מתפלל וכשתבא לך צרה תבא ותתפלל אלא עד שלא תבא לך צרה הוי מקדים ומתפלל. וכן אמר בן סירא אוקיר לאסיא עד דלא תצטריך לו. חביבה היא התפלה לפני המקום ביותר שכך אמרו חז"ל גדולה התפלה יותר ממעשים טובים שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממשה רבנו עליו השלום ואף על פי כן לא נענה אלא בתפלה שנאמר אל תוסף דבר אלי וכתיב בתריה עלה ראש הפסגה. ועוד אמרו כל המאריך בתפלתו אינה חוזרת ריקם. מנלן, ממשה רבנו עליו השלום שנאמר ואתנפל לפני ה' כראשונה וכתיב וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא חביבה היא תפלתן של צדיקים לפני המקום שאדם מקבל בה פני שכינה בכל יום ולא עוד אלא שמלאכי השרת משכימין לבית הכנסת להתפלל הן אומרים לו ברוך אתה בבואך ומכיון שהוא מתפלל תפלתו ובא לצאת הן אומרים לו ברוך אתה בצאתיך. ולא עוד אלא שהקדוש ברוך הוא נגלה עליו ומברכו שנאמר בכל המקום אשר אזכיר וגו' גדולה כוחה של תפלה שכל זמן שאדם מתפלל ומכוין לבו לאביו שבשמים הקדוש ברוך הוא מקבל תפלתו ולא עוד אלא שמוחל לו על כל עונותיו שנאמר כי לא אל חפץ רשע אתה וגו' ואמרו חז"ל באגדה אין הקדוש ברוך הוא חפץ לחייב כל בריה אלא מבקש שיתפללו הבריות לפניו ויקבלם וכן הוא אומר ה' שמעה ה' סלחה ואמרו חז"ל באגדה עכשיו אין לנו לא נביא ולא כהן ולא מקדש ולא מזבח ולא קרבן מי מכפר עלינו ואף על פי שחרב הבית לא נשתייר בידינו אלא התפלה הזאת לפיכך אמר דניאל ה' שמעה ה' סלחה. ואמרו חז"ל באגדה גדולה תפלה יותר מן הקרבנות. דכתיב להשתחות ולזבוח להשתחות ברישא והדר לזבוח. וכיון שהתפלה הוקשה לקרבנות צריך לו לאדם לכוין את לבו לשמים ולעמוד לפניו באימה וביראה ברתת ובזיע ולא יהא מתפלל ואין לבו על התפלה אלא שפונה אל דברי הבטלה שמחשבה מפגלת התפלה ואינה עולה לרצון. וכן הוא אומר זבח רשעים תועבת ה' ותפלת ישרים רצונו הואיל והתפלות נתקנו במקום הקרבנות א"כ צריכין הציבור לברור להן שליח ציבור שיהיה אדם כשר חסיד וירא שמים ומנוקה מכל דופי לפי הדור כדי שיתקבלו תפלותיו לרצון שכך אמרו חז"ל גבי תענית עמדו בתפלה אף על פי שיש שם חכם או זקן אין מעבירין לפני התיבה אלא הרגיל ומטופל ואין לו יגיעה בשדה וביתו ריקם מן העבירה וזקן ופרקו נאה שלא יצא עליו שם רע בילדותו שפל ברך ומרוצה לעם ויש לו נעימה וקול ערב ורגיל לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ובקי בכל הברכות כולם ואם אין להם מעבירין כל מי שירצו כדי שלא יתבטלו מן התפלה. ואמרו חז"ל מאי דכתיב היתה לי נחלתי וגו' כאריה ביער נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה זה שליח ציבור שיורד לפני התיבה שאינו הגון שכשם שהכהן העובד עבודה על גבי המזבח צריך שיהיה מנוקה מכל מום ומכל דופי כדי שיתקבלו קרבנותיו לרצון, כן צריך להיות שליח ציבור חסיד וירא שמים ומנוקה מכל דופי כדי שיתקבלו תפלותיו לרצון. משל לבני מדינה שהיה להן דבר לפני המלך. מי שולחין אצלו לא חכם והגדול שבהם שהוא חביב אצל המלך, ושהוא יודע

לקבוע צרכיהם מלפניו קל וחומר לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שצריך להעביר לפני התיבה אדם כשר והגון שתהא תפלתו רצויה לפני המקום, ושיהא יודע לתבוע צרכיהן של ישראל כענין שנאמר קחו עמכם דברים וגומר. אמרו חז"ל באגדה מהו דברים בעלי דברים פשוטין וטובין קרויין טבין דרושין טבין כגון לוי בר סיסי וחביריו לוי בר סיסי נכנסו הגייסות לעירו, נטל ספר תורה ועלה לראש הגג אמר רבון כל העולמים אם חדא מילא מדין ספרא ייעלון להון לסטיא ואם לאו יזלון להון לסטייא ואזלן להו:

בני, אל תהי התפלה קלה בעיניכם מפני שהתפלות אבות עולם תיקנום שכל אמרו חז"ל באגדה מאי דכתיב אל תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך. אם ראית מנהג שנהגו אבותיך אל תשנה אותו כגון אברהם שתיקן תפלת שחרית שנאמר וישכם אברהם בבקר אל המקום וגו' ואין עמידה אלא תפלה שנאמר ויעמוד פנחס ויפלל. יצחק תקן תפלת המנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח וגו'. ואין שיחה אלא תפלה שנאמר תפלה לעני כי יעטוף וגומר יעקב תיקן תפלת ערבית שנאמר ויפגע במקום וגו' ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר ופגעו נא באלהים צבאות. ואל תאמר: אף אני אתקן תפלה אחרת, תלמוד לומר אשר עשו אבותיך ולא עשאוה להם בלבד אלא לדורות עשאוה. וכן מפורש על ידי דוד עליו השלום ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי:

בני, כשאתם עומדין בתפלה הוו יודעין לפני מי אתם עומדין כדי שתעמדו באימה וביראה וברתת ובזיע לפני מי שאמר והיה העולם כענין שנאמר עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה ויהא לבבכם שמח עליכם שאתם עובדים לאל שאין כיוצא בו בעולם שנאמר עבדו את ה' בשמחה ואמרו חז"ל כל המתפלל צריך שיראה את עצמו כאילו שכינה שרויה כנגדו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד.

אמרו (ברכות כח, ב) כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמרו לו רבינו למדנו ארחות חיים, אמר להם בני הזהרו בכבוד חבריכם וכשאתם עומדין להתפלל דעו לפני מי אתם עומדים ומתוך כך תזכו לחיי העולם הבא ואמרו חז"ל המתפלל צריך שיתן עיניו למטה כדי שלא יסתכל לכאן ולכאן ויפנה לבו למקום אחד ויכוין לבו למעלה כדי שיהא מכוין לבו בתפלתו. גדולה היא תפלתו של רבים לפני המקום שהוא נותן צרכיהן להם קודם שיתפללו עליהן כענין שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה וגו'. לפי שזכותן של רבים גדול לפני המקום וכן הכתוב אומר פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים וגו'. ואמרו חז"ל מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים שנאמר הן אל כביר לא ימאס ואמרו אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בשעה שהציבור מתפללין לפיכך צריך לו לאדם להיות זהיר וזריז להשכים ולהעריב לבית הכנסת כדי להתפלל עם הצבור בכך אמרו חז"ל לעולם ישכים אדם להמנות עם עשרה ראשונים שבבית הכנסת שאפילו מאה באין אחריו נוטל שכר כנגד כולם. וכל הרגיל לבוא לבית הכנסת ועבר יום אחד ופשע ולא בא עליו הכתוב אומר מדוע באתי ואין איש וגומר. והרגיל לבוא לבית הכנסת ובא עליו הכתוב אומר שתולים בבית ה' וגומר וכתיב בתריה עוד ינובון בשיבה וגו'. שכל הרגיל להשכים לבית הכנסת כדי להתפלל עם הציבור מאריך ימים, שכן אמר רבי יהושע בן לוי לבניו קדמו ועיילי לבי כנשתא וחשוכו פוקו כי היכי דתוריכו יומי. וצריך לו לאדם לקבוע מקום לתפלתו שכך אמרו חכמים ז"ל כל הקובע מקום לתפלתו אויביו נופלים תחתיו. שנאמר ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירגיז עוד ולא יוסיפו בני עולה לענותו וגומר גדולה קדושתן של בתי כנסיות שהן חשובים כבית המקדש כענין שנאמר ואהי להם למקדש מעט. ואמר מר אלו בתי כנסיות שבבבל ואמרו חז"ל בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהן ואין ניאותין בהן ואין נכנסין בהן לא בחמה מפני החמה ולא בגשמים מפני הגשמים. ואין מספידין בהן הספד של יחיד אבל קורין בהן ושונין בהן ומספידין בהן הספד של רבים ודוקא אכילה ושתיה של רשות אסור לעשות בהן. אבל סעודת מצוה מותר שכן נכנסין לשם בהבראות של מת. גדולה קדושתן של בתי כנסיות לפי שהשכינה מצויה שם כענין שנאמר ואתה קדוש יושב תהלות ישראל וגו'. וכיון שהשכינה שרויה שם צריך לו לאדם להיות זהיר וזריז להשכים ולהעריב להתפלל בהן ולהתעסק בהן בכל המצות ואל יאמר אדם מפני מה אני מטריח עצמי לילך להתפלל בבית הכנסת אתפלל בביתי בכל מקום אשר אזכיר את שמי וגומר, כבר אמר שלמה בחכמתו כי פועל אדם ישלם לו וכאורח איש ימצאנו וגו', מלמד שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה ובריה. ואפילו שכר פסיעותיהן בין כשהוא הולך לדבר מצוה בין לדבר עבירה. ומעשה באלמנה אחת שהיה לה בית הכנסת בשכונתה והיתה הולכת לבית הכנסת שבשכונה אחרת כדי לקבל שכר על פסיעותיה:

בני, צאו וראו כמה גדול המתפלל בבית הכנסת שכך אמרו חז"ל כל המתפלל בבית הכנסת כאילו מקיפו חומה של ברזל, ולא עוד אלא שתפלתו מתקבלת לרצון, כאלו הקריב מנחה טהורה כענין שנאמר כאשר יביאו בני ישראל את המנחה וגו' וכל המשכים ומעריב להתפלל בבית הכנסת כאלו מקבל פני שכינה שנאמר אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך וגו'. ואין העולם מתקיים אלא בזכות בתי כנסיות ובתי מדרשות דתנא דבי אליהו בכל יום ויום מלאכי חבלה יורדין מלפני הקדוש ברוך הוא לחבל את כל העולם כולו שאלמלא בתי כנסיות ובתי מדרשות שהן יושבין ועוסקין בהן בתורה ובמצות היו מחבלין אותו מיד שנאמר מדוע באתי ואין איש וגו' והואיל ובתי כנסיות חביבין כל כך לפני המקום שמשרה שכינתו בתוכן וקראן מקדש מעט א"כ צריך לו לאדם לעמוד בבית הכנסת באימה וביראה ברתת ובזיע ובדעת נוחה כאדם העומד לפני המלך כדי שתתקבל תפלתו לרצון לפני המקום ואל יכנס בתוכה מתוך קלות ראש ועזות פנים ופריצות ומתקוטט שם עם הבריות שאם עשה כן נוח לו שלא תלך שם להתפלל. ולא עוד אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל וגורם להם לבתי כנסיות שיחרבו כענין שנאמר לכו אל מקומי אשר בשילה וראו את אשר עשיתי לו מפני רעות עמי ישראל. אם במשכן שילה נאמר כן, כל שכן בבתי כנסיות.

לכן בני הואיל שהקדוש ברוך הוא חפץ בתפלתן של ישראל וביותר מי שמתפלל בבתי כנסיות עם הציבור כשתקומו ממטותיכם הוו זהירין וזריזין לנקות את עצמכם מכל טומאה וטינוף ותלכו לבית הכנסת ותפנו לבבכם מכל שאר העניינים והעסקים ושאר הבלי העולם כדי שלא יטרידו אתכם המחשבות ויבלבלו אתכם בתפלותיכם והשתדלו להתפלל כל תפלותיכם בעונתן וסדרן ותקראו קריאת שמע שחרית וערבית בעונתה כדי שיקבל הקדוש ברוך הוא תפלותיכם לרצון ותזכו לראות מהרה ביאת משיח כענין שנאמר והביאותים אל הר קדשי וגו', ולמען רחמיו ישמע את קולנו ויקבל ברחמים וברצון את תפלותינו, אמן: